

Vodiaci psi: Oči nevidomých

.marian Jaslovský

Nikto z nás, ktorí máme dar zraku, si nevie predstaviť každodenný život nevidiacich. A tak si zrejme každý nevidiaci, ktorý má vodiaceho psa, už nevie predstaviť život bez neho.

Fenka-začiatočníčka Sansa a pes Atos, ktorý prešiel kompletným výcvikom. Labrador je najčastejšie plemeno vodiacich psov.

● **vodiaci** psi (úmyselne budem používať životný tvar, nie vodiace psy) sú očami nevidiaceho, jeho sprievodcom po svete, ktorý bol vytvorený pre vidiacich. Vedú ho, kam potrebuje, sú jeho oporou a empatickým priateľom. Minulý mesiac sme si v kalendári všimli, že je svetový deň vodiacich psov, a bola to skvelá zámienka na to, aby sme sa im prizreli bližšie. Nakontaktovali sme sa na občianske združenie Psi na život, ktoré sa zaoberá práve tréningom vodiacich psov.

Stretávame sa pri novej budove Nív, identifikácia je bezproblémová: dvaja svetlí labradori v postroji sa len tak prehliadnuť nedajú a keby to nestačilo, ich cvičiteľky majú „služobné“ mikiny reflexnej farby. Výcvik prebieha aj na frekventovaných miestach, je dobré na seba upozorniť.

Dámy to vymysleli veľmi dobre. Na porovnanie priviedli fenku – začiatočníčku Sansu, ktorá sa narodila vo Fínsku a prišla na Slovensko v rámci výmeny šteniat. Atos už prešiel kompletným výcvikom. Labrador je najčastejšie plemeno vodiacich psov, aj keď sa využívajú aj iné. „Naše psíky by určite na výstave psov nezískali ceny,“ usmieva sa Jana Krištofová. „Sú celé generácie šľachtené na to, aby boli perfektné vodiace psy. Vodiaci pes musí byť pokojný, sebavedomý a nebojácny. A, samozrejme, aj ľahko ovládateľný. To je základná povahová črta. Labradori sú aj veľmi empatickí, čiže vo všeobecnosti spĺňajú všetky požiadavky.“

.detstvo vodiaceho psa

Šteniatka spolu vyrastajú v pôrodnici do siedmeho-ôsmeho týždňa. „Potom odchádzajú od mamy k našim vychovávateľom do obyčajných rodín, kde sa o nich starajú obyčajní ľudia, ktorí majú svoje starosti aj radosti. Je fajn, keď majú deti, iné domáce zvieratá, mačky, aby bolo čo najviac vzruchov,“ vysvetľuje Jana Krištofová. „Potrebujeme pre psov socializáciu, lebo nesocializovaný pes nedokáže pracovať, stále ho niečo rozptyľuje. Ale keď sa počas prvého roka života stretol s mnohými vnemami, už je zvyknutý a sústreďuje sa viac na tréning. Máme okruh rodín, niektoré nám už vychovali viac šteniatok, iné sú nové. Všetky sme začínali ako vychovávateľky.“

Po dôkladnej veterinárnej prehliadke spôsobilosti sa psíky schopné výcviku sťahujú k cvičiteľkám a bývajú u nich sedem až deväť mesiacov. Pes sa učí bezpečne sprevádzať človeka, vyhýbať sa prekážkam, vyhľadať priechod pre chodcov, schody, dvere či miesto na sedenie. Poslednú fázu výcviku cvičiteľka absolvuje s prekrytými očami, aby sa overilo, či je pes reálne pripravený na jeho náročnú úlohu.

„Naša organizácia má systém, že psy vo výcviku žijú s cvičiteľkami v ich domovoch,“ vysvetľuje Krištofová. „Sú aj organizácie, kde majú koterce, väčšinou veľké školy v zahraničí. Tréneri sú zamestnanci, prídu ráno do práce a sú so psíkmi osem hodín. O psy sa medzitým starajú na to určené pracovníci.“

Organizácia Psi na život môže zatiaľ iba snívať o tom, že by ich veľká vášeň živila. „Historicky máme krátku minulosť, združenie Psi na život sme založili v covidovom období, v roku 2020,“ spomína Krištofová. „Oddelili sme sa od výcvikovej školy, ktorá pôsobí v Bratislave a v podstate začíname, aj keď naši ľudia majú pätnásť a viacročnú prax. Je fajn, že v Bratislave vznikla zdravá konkurencia a vôbec si nerobíme naprieky. Pre klientov je to len a len dobré. My zatiaľ máme svoje civilné zamestnania, ale naše úsilie smeruje k tomu, aby sme sa tomu mohli venovať naplno a profesijne.“

.platformy

Cvičiteľka Lucia Kadvoltová nám so Sansou predvádza výcvik na platformách, čo sú podložky, ktoré sa položia na zem. Označujú, kde má pes stáť. Všetky základné povely totiž musí vedieť robiť v základnej pozícii vedľa nohy a platforma označuje, kde má byť. Platformy má rád, získa si k nim pozitívny vzťah odmenami. „Výcvik prebieha zásadne hravo, neagresívne, psa cvičíme odmeňovaním a motivovaním,“ hovorí Krištofová. „Kľúčový je welfare psa – teda fyzická a psychická pohoda počas celého jeho života. Metódy typu cukor a bič, ktoré sa kedysi odporúčali, sú pre výcvik akéhokoľvek psa, nielen vodiaceho, úplne nevhodné. Aj v tomto smere sa spôsoby tréningu vyvíjajú, zúčastňujeme sa na rôznych zahraničných kurzoch a konferenciách. Pred rokom boli dievčatá vo Vancouveri a zoznámili sa s novými výskumami a metódami.“

Okrem základných povelov sa pri vodení používajú povely špeciálne: vpred, vpravo, doľava, stoj. Sledujeme výcvik povelu „vpred“, kde fenka prechádza z platformy na platformu. „Vodiaci pes musí nevidiaceho viesť, veď je vodiaci,“ hovorí Jana Krištofová. „Musí teda ísť popredu, ale prispôbiť tempo človeku, ktorého vedie a neťaháť ho.“ Postroj s pevnou rukoväťou umožňuje obom zúčastneným vzájomne cítiť aj najjemnejší signál a sú doslova prepojení. Psi na začiatku výcviku však ešte pevnú rukoväť nemajú, lebo by sa nemuseli cítiť komfortne. Cvičiteľka Lucia vysvetľuje, čo čaká Sansu ďalej: „Teraz sme trénovali povel vpred, stoj a naspäť a potom budeme pokračovať odbočovaním.“ Sansa je drobná, pýtam sa, či vyrastie. Vraj už nie, ale to je fajn, lebo majú aj klientky a klientov nízkej

Atos a Sansa čakajú na priechode pre chodcov. Sansa už netrénuje – nemá postroj.

postavy, a je dobre, keď má pes primeranú výšku. Navyše, ak klient/ka veľa cestuje, menší pes je spratnejší.

.tréning klienta

„Keď človek požiada o vodiaceho psa, musíme sa s ním najskôr zoznámiť, zistiť, akú má povahu, životný štýl, kde sa pohybuje, či je to mestské alebo dedinské prostredie. Toto musíme vedieť, aby sme vedeli dvojicu ‚vyladiť‘, aby potreby človeka boli zlučiteľné s potrebami a možnosťami psa.“ Pýtam sa, či mali prípady, keď psa jednoducho potenciálnemu klientovi nepridelili z dôvodu problematickeho životného štýlu. „Samozrejme, sú kritériá na to, aby človek dostal vodiaceho psa,“ hovorí Jana Krištofová. Počas predchádzajúceho pôsobenia vo

výcvikovej škole vie o prípade, keď sa s človekom aj začalo pracovať, ale ukázalo sa, že pije. „Pán prišiel na stretnutie pod vplyvom alkoholu, doma mal plno fliaš. Psa nedostal.“

„Na začiatku chodíme ku klientovi pravidelne, pomáhame mu s prvými krokmi. Je to vlastne tréning klienta,“ vysvetľuje Krištofová. „Pes je živá bytosť, aj jeho môže niečo vyrušiť, potom je na človeku, aby si to všimol a vedel uviesť psa do sústredenia. Musíme sa postarať o to, aby človek vedel o svojom psovi všetko.“

.spolužitie a penzia

Potom raz do roka absolvujú návštevu. „Dvojici poskytujeme podporu počas celej doby spolunažívania,“ hovorí Jana Krištofová. „Keď má pes osem

Skúsený Atos profesionálne zvláda i frekventovaný priechod pre chodcov pri autobusovej stanici.

– deväť rokov, zisťujeme, či ešte mentálne zvláda prácu. Vo veľkom meste, ako je Bratislava, pes starne rýchlejšie, má viac vnemov, musí sa viac sústrediť ako pes, čo žije v malom mestečku alebo na vidieku. Klient zasa musí raz ročne chodiť k veterinárovi, aby posúdil spôsobilosť psa po fyzickej stránke. A keď príde čas, povieme klientovi, že by bolo fajn, keby si zažiadal o nového psa. A my už vieme, aký pes sa k nemu hodí.“

Psy na penzii často dožívajú v rodine klienta v prípade, že sa on rodina môže postarať. Toto je dosť časté rozhodnutie, pretože pes je predsa dôležitým členom rodiny. Krištofová spomína, že mali aj také prípady, že to nebolo možné a museli sme nájsť psovi nový domov. „Za mojej éry sa to stalo dvakrát a z toho raz sa pes vrátil vychovávateľke,

ktorá ho vychovávala ako malé šteniatko, kruh sa uzatvoril. Bolo to pekné.“

.atos ukazuje, čo vie

So Sansou sme si našli pokojné miesto, ale teraz nám ide ukazovať svoje schopnosti Atos, čo je už skúsený profesionál (a ešte k tomu aj skúsený herec, robil reklamu pre Unicef). Číže ideme rovno k autobusovej stanici, k najfrekventovanejšiemu priechodu pre chodcov. „Priechody sú pre nevidiacich najnebezpečnejšie miesta na ich trasách,“ vysvetľuje Jana Krištofová. „Pes vie, kde je prechod, vidí ho a nevidiaceho k nemu dovedie. Začiatok priechodu označí zastavením a počká, kým mu nevidiaci dá signál, že môže prejsť. Bez toho nesmie vojsť na priechod. Rovnako keď na konci

Darina Pšenáková s Atosom. Vpravo Lucia Kadvoltová so Sansou pri výcviku povelov na platformách.

priechodu vyjdú na protihľý chodník, pes mu zastavením označí, že sú na druhej strane.“ Atos to všetko názorne predvádza a vôbec si nevšíma davy ľudí naokolo.

Cvičiteľka Darina Pšenáková nám s Atosom ukazuje, aj ako označuje schody. Zastane na prvom schode, aby si ho nevidiaci mohol „nahmatať“ paličkou, a po poslednom schode opäť zastavením naznačí, že už sú hore. Vie ukázať aj kľučku na dverách, namieri k nej ňufák a nevidiaci hmataním v smere hlavy kľučku ľahko nájde. Psíky vzbudzujú všeobecnú pozornosť, úsmevy. S tými prejavmi však opatrne. „Snažíme sa vychovávať ľudí, aby nerozptyľovali psa, keď vidia, že je v postroji a vedie osobu s bielou palicou. Ten pes a aj človek sa potrebujú

maximálne sústrediť a keď niekto na psa cmuká alebo vyvoláva očný kontakt, môže stratiť pozornosť.“

Ešte záverečná fotosession a musíme sa rozlúčiť. Už za tú chvíľu sme si Sansu a Atosa obľúbili. Ako zvládajú toto „profesionálne lúčenie“ samotné cvičiteľky? „Dáva mi zmysel, že niekomu viem pomôcť,“ hovorí Lucia. „Psy ma bavia, baví ma, že každý je iný a ku každému treba vymyslieť iný prístup. Ja mám teraz čerstvý zážitok, lebo som odovzdala klientke psa, ktorého som vycvičila. Keď prídem, tak už ma ani nejako búrlivo nevíta, aj keď sme boli spolu osem mesiacov. Už má, skrátka, novú paničku, sú spolu šťastní a to je presne to, prečo to robím. Je to pre mňa odmena. Toto chceme, a tak si to treba nastaviť v hlave. A veď teraz mám Sansu.“ ●